

Україні, адже «відкат фемінізму» погіршить показники нашої держави у щорічному Звіті про глобальний гендерний розрив. Це не тільки негативно впливає на становище нашої держави у світі, а й вказує на продовження існування у суспільстві дискримінації.

Список використаних джерел

1. Уварова О.О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ, 2018. 204 с.

2. Гендерна рівність на ринку праці: як досягти рівня країн ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/12/27/7104638/>.

3. Кисельова О. Гендерний вимір пандемії COVID-19. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/covid_final.pdf.

4. Violence against women in times of COVID-19. URL: <https://inbreakthrough.org/violence-against-women-in-times-of-covid-19/>.

5. Prevention: Violence against Women and Girls & COVID-19. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/1a86df57-en.pdf?expires=1599397678&id=id&accname=guest&checksum=61A86C2C132EBFE505748EDF7E3177B7>.

Процик Любов Сергіївна,

наукова співробітниця науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидатка психологічних наук

ДЕТЕРМІНАНТИ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Гендерне насильство визнається сьогодні як важлива соціально-психологічна та правова проблема. *Гендер* – це соціально-психологічна характеристика, набута в процесі соціалізації, яка формує людину як чоловіка або жінку і значною мірою визначається особливостями культури, виховання, соціальними очікуваннями. *Насильство* складається з широкого кола порушень прав людини: домашнє насильство, торгівля людьми, культурні практики і традиції спрямовані проти здоров'я тощо. Відповідно *гендерне насильство* у свою чергу чиниться над особою тому, що вона є представником тієї чи іншої статі [1].

Особливості гендерного насильства вивчали у своїх дослідженнях низка провідних науковців, а саме: О. Бандурка, Є. Б'єнковська, І. Волосевич, В. Галуцько, Т. Коноплицька, Т. Коломоець, С. Косенко, Т. Марценюк, В. Смолій, О. Стрельченко, Л. Шевченко та інші. Теорії агресивної поведінки, як потенційного джерела насильницьких дій містяться у роботах Г. Зіммеля, Б. Скіннера, З. Фройда. Особливе значення має вивчення соціальної нерівності П. Бурдьє, М. Вебера, Е. Гідденс, І. Ільїна, Т. Парсонса, Ж. Руссо. Нині гендерне насильство аналізується переважно в контексті проблеми домашнього насильства.

Однак актуальними є вивчення й інших форм гендерного насильства та його детермінантів.

Законодавча база в Україні спрямована на забезпечення гендерної демократії, яка має утверджувати рівну суспільну цінність жінок і чоловіків, рівні права, обов'язки, відповідальність обох статей перед суспільством та однієї статті перед іншою. Відповідно до статті 24 Конституції України громадянам України гарантуються рівні права незалежно від статі, чоловіки і жінки мають рівні можливості реалізації своїх прав та свобод. Принцип рівних прав чоловіків і жінок закріплений і в інших нормативно-правових актах, зокрема в Сімейному кодексі, Кодексі законів про працю, Цивільному і Цивільно-процесуальному кодексах, Кодексі про адміністративні правопорушення, Кримінальному і Кримінально-процесуальному кодексах України тощо. З 2005 року діє Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [2; 3; 4].

На жаль, після ратифікації Україною у 1980 році Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок не відбулося повної імплементації норм цієї Конвенції у вітчизняне законодавство. Все ще залишаються великі розриви в реальному економічному та майновому становищі жінок і чоловіків, у їх політичному представництві та доступі до суспільних ресурсів. При розробці регіональних та місцевих програм та планів розвитку недостатньо враховуються гендерні чинники. Тому *проявам гендерного насильства часто сприяють такі детермінанти*: гендерні стереотипи у суспільстві та культурі, як наслідок – прояви дискримінації й гендерної нерівності, віктимблеймінг, а також слабкість правової та політичної бази щодо гендерної упередженості та низька поінформованість.

Прояви гендерного насильства у відкритій та прихованій формах переважно є наслідком неподоланих *гендерних стереотипів* у сферах політичного представництва, прийняття рішень та економічної діяльності. Гендерні стереотипи формуються у процесі *соціалізації*, на який впливають сімейне виховання, школа, взаємодія з іншими дітьми та ігрова активність. Від самого народження дитина потрапляє в соціальне оточення, яке задає безліч стереотипів поведінки. На природні диференціально-психологічні відмінності між статями накладаються нерідко стереотипні моделі чоловічих і жіночих ролей, наявних у суспільній свідомості, часом не маючи нічого спільного зі справжньою психофізіологічною різницею статей.

Гендерна нерівність є причиною переважної більшості випадків насильства, яке вчиняється щодо жінок і дівчат. Причиною цього слугує стереотипне сприйняття гендерних ролей, що жінка – «берегиня дому», для «жіночого щастя» потрібні «кохання» і «родина». У випадку, коли вона намагається відстояти свої права, то піддається насильству – економічному, психологічному, фізичному чи сексуальному. Або стереотипи щодо поведінкових проявів гендерних ролей чоловіка – мужній, стриманий, урівноважений, владний тощо не дають можливості бути прийнятими у суспільстві тим чоловікам, які

не відповідають зазначеному образу. Відповідно зберігаються стійкі очікування щодо моделей подружніх стосунків: за чоловіками закріплюється роль годувальника родини, а на жінок покладаються зобов'язання щодо ведення господарства, піклування про родину та догляду за дітьми. Гендерні ролі часто формуються під впливом стереотипів, які ґрунтуються на прийнятих в суспільстві (застарілих) традиціях та просто поширених безпідставних міркуваннях [5].

Звинувачення жертви проявляється внаслідок стереотипів патріархального суспільства, психологічних маніпуляцій, перебільшення значення насильника (аб'юзера) в житті жінки, ізоляції від зовнішнього світу і одночасно віра в справедливий світ – саме в такій ситуації розквітає *віктимблеймінг*. Наприклад, коли фізичне насильство стає очевидним і жінка потрапляє в лікарню, потім їй кажуть, що сама винна, тому що мовчала, не йшла від чоловіка, дозволяла йому так поводитись з собою. Тим самим оточуючі знецінюють страждання людини й ті травматичні обставини, з яким їй довелося зіткнутися. Дівчата і жінки можуть жити у систематичній дискримінації внаслідок «звичних» владних стосунків, що робить їх вразливими до нанесення фізичної, сексуальної чи психологічної шкоди з боку чоловіків як у сім'ях, так і в суспільстві в цілому. Вони не усвідомлюють своїх прав, не знають про рух на їх захист та розглядають систему прав людини, як щось абстрактне, що їм не в змозі допомогти. Відповідно потрібно формувати у системі цінностей суспільства розуміння, що насильство є недопустимим.

Важливо зазначити, що на законодавчому рівні визначено систему цілей, умов, заходів та інструментів для кожного інституційного сектору, впроваджено прокурорський контроль та парламентський моніторинг щодо запобіганню гендерному насильству, однак на етапах виявлення, супроводу та попередження зазначеного виду насильства залишаються недосконалими окремі процедурні моменти та заходи реагування. Цьому слугує також відсутність *системної інформації* щодо поширення різних проявів гендерного насильства у суспільстві та протидії йому, відокремленість тих інформаційних ресурсів, у рамках яких здійснюється профілактична та просвітницька діяльність. Тому існує потреба в формуванні єдиної міжвідомчої бази даних, яка сприятиме ефективному обміну інформацією, своєчасному перенаправленню постраждалих, моніторингу надання відповідних послуг та оцінці продуктивності наданої допомоги [6].

Таким чином, право на свободу від насильства – одне з основних прав людини. Для того, щоб дійсно змінити ситуацію з гендерним насильством в Україні, потрібно усвідомити гендерну природу цього явища, яке має свої детермінанти у патріархальних стереотипах, що століттями закладалися в свідомості людей. Необхідні спільні зусилля дослідницького, політичного, громадського і медіа середовищ для того, щоб створити в суспільстві атмосферу неприйняття, засудження дискримінаційної та насильницької поведінки.

Список використаних джерел

1. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб., 4-ге вид., випр. і доп. К. Каравела, 2020. 419 с.
2. Конституція України із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI. К.: ЮІ. 2010. 40 с.
3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків». *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2005, № 52. Ст. 561.
4. Бухтіярова І.Г., Бухтіяров О.А. Особливості генезису гендерного насильства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 2. 2020. С. 73–75.
5. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. *Навчально-методичний посібник*. Андрєєнкова В.Л., Байди В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.:ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
6. Герасименко Г.В., Ничипоренко С.В., Хмелевська О.М. Підходи до формування політики гендерно зумовленому насильству в Україні. *Український соціум*. 2016. № 2(57). С. 97–104.

Рівчаченко Олена Анатоліївна,

старша викладачка кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НПУ ЗА СТАНДАРТАМИ ООН І НАТО

Орієнтація України на стандарти ООН і НАТО в напрямку забезпечення прав і свобод людини вимагає дієвого механізму впровадження в практику діяльності підрозділів сектору безпеки та оборони гендерно-чутливого підходу, який реалізується на основі виробленої гендерної компетентності фахівців. На сьогоднішній день питання формування гендерної компетентності постають на одне з головних місць в процесі професійної підготовки поліцейських Національної поліції України.

Розгляд різних аспектів впровадження гендерно-чутливого підходу в діяльність правоохоронних органів протестується у наукових розробках таких вчених, як: В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Васильченко, Н. Дубчак, Д. Калянов, І. Корєцька, Л. Кримець, О.Лавренко, О. Мартиненко, П. Мироненко, А. Науменко, А. Олійник, О. Петришин, С. Постніков, І. Сокаль, І. Тищенко, В. Ягупов, В. Ясинська та ін.

«Гендерний підхід – це не лише про те, щоб поррахувати відсотки чоловіків та жінок на тих чи інших посадах. Це – про те, щоб рівність прав і можливостей жінок і чоловіків стала світоглядним фундаментом суспільного життя. Щоб гендерні принципи були інтегровані у